

УДК 341.232.7

Ілля Наставний,

аспірант

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ПРОФЕСІЙНОГО СПОРТУ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню питань, пов'язаних із законодавчим регулюванням професійних спортивних відносин. Акцентується увага на співвідношенні положень міжнародного договору із положеннями ЦК України та спеціальними законодавчими актами, що регулюють відносини у сфері професійного спорту. Обґрунтовано важливе значення норм цивільного права, положення яких застосовуються як до договірних, так і деліктних правовідносин у зазначеній сфері спортивних відносин. Встановлено декларативний характер законодавчого положення, присвяченого регулюванню професійних спортивних відносин, оскільки зазначене положення не містить конкретних правових механізмів регулювання відносин у сфері професійного спорту. Доведено недоцільність прийняття окремого кодифікованого акту в сфері спорту.

Ключові слова: правове регулювання, нормативно-правовий акт, міжнародний договір, спортивне законодавство, відносини у сфері професійного спорту, регулювання професійних спортивних відносин, цивільно-правові договори в сфері професійного спорту.

Постановка проблеми. Акцентуючи увагу на питаннях законодавчого регулювання професійних спортивних відносин, насамперед зазначимо, що під нормативно-правовим актом будемо розуміти офіційний документ, прийнятий (виданий) уповноваженим на це суб'єктом у визначеній законом формі та порядку, який встановлює норми права для неозначеного кола осіб і розрахований на неодноразове застосування. Виходячи з того, що цивільне законодавство складається із законів, актів Президента України; Кабінету Міністрів України; актів інших органів державної влади України; органів влади Автономної Республіки Крим; чинних міжнародних договорів, які регулюють цивільні відносини, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, насамперед акцентуємо увагу на аналізі Основного законодавчого акту держави – Конституції України, в ст. 49 якої закріплено обов'язок держави забезпечити належні умови охорони здоров'я, оскільки центральне місце в спорті займає здоров'я людини, визначене ст. 3 Конституції України найвищою соціальною цінністю.

Відповідно до ч. 1 ст. 4 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) основу національного цивільного законодавства становить Конституція України, яка проголошує загальні засади діяльності у цивільно-правовій сфері шляхом визнання приватної власності та свободи підприємницької діяльності і закріплення пріоритетності принци-

пу верховенства права, відповідно до яких і розглянемо загальнотеоретичні положення із врахуванням особливостей професійних спортивних відносин. До того ж, як вбачається зі змісту вищенаведеної ст. 49 Конституції України, її положення не регулюють безпосередньо відносини у сфері професійного спорту, а, натомість, визначають засади політико-правового статусу особи та основні принципи функціонування державної влади, тим самим створюючи основу для правового регулювання таких відносин в актах законодавства України [1, с. 8]. Тобто загальне положення ст. 49 Конституції України не формулює правило поведінки, а слугує правовою базою для спортивного законодавства і правозастосовної практики в цій сфері. Однак Конституція України відіграє особливу роль у правовому регулюванні досліджуваних правовідносин. Так, вища юридична сила приписів Конституції України створює передумови існування єдиного правового порядку на всій території держави. Конституційні норми, переважно будучи нормами узагальнюючого характеру, деталізуються у поточному законодавстві [2, с. 9–10].

Мета статті. Дослідити питання, пов'язані із законодавчим регулюванням професійних спортивних відносин, акцентуючи увагу на співвідношенні положень міжнародного договору із положеннями ЦК України та спеціальними законодавчими актами, що регулюють відносини у сфері професійного спорту. Обґрунтувати важливе

значення норм цивільного права, положення яких застосовуються як до договірних, так і деліктних правовідносин у зазначеній сфері спортивних відносин. Встановити декларативний характер законодавчого положення, присвяченого регулюванню професійних спортивних відносин. Довести недоцільність прийняття окремого кодифікованого акту в сфері спорту.

Виклад основного матеріалу. Складовою частиною законодавства, що регулює відносини у сфері професійного спорту, є загальноновизнані принципи і норми міжнародного права, що містяться у статуті ООН, деклараціях та резолюціях Генеральної асамблеї ООН, багатосторонніх угодах, рішеннях міжнародних судів, документах міжнародних організацій із загальних питань міжнародного права та чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Законом України «Про дію міжнародних договорів на території України» від 11.12.1991 р. встановлено, що укладені і належним чином ратифіковані Україною міжнародні договори становлять невід'ємну частину національного законодавства України і застосовуються в порядку, передбаченому для норм національного законодавства. В ЦК України (ст. 10) вперше вирішено питання про співвідношення міжнародного і внутрішнього правового регулювання в цивільному праві і встановлено перевагу положень міжнародного договору над актами цивільного законодавства України. Інакше кажучи, пріоритет міжнародних норм визнається загальними принципами правової держави. За таких обставин ЦК України встановлює пріоритет дії міжнародного договору, що відповідає вимогам законів України «Про дію міжнародних договорів на території України», «Про міжнародні договори України» та ст. 9 Конституції України. Найважливішими серед міжнародних договорів є багатосторонні міжнародні договори – конвенції [3, с. 74].

Водночас в юридичній літературі свого часу наголошувалося, що принципове визнання пріоритету міжнародного права ще не завжди призводить до його послідовної реалізації в правовій системі країни [4, с. 140], з чим не можемо однозначно погодитися, оскільки наразі як на законодавчому, так і на правозастосовному рівнях стандартне положення про пріоритет застосування правил міжнародного договору сприймається як аксіома.

До міжнародних договорів за участю України, які мають відношення до регулювання відносин у сфері професійного спорту,

застосовують загальноприйняті принципи міжнародного права, у тому числі принципи, зазначені у нормах Віденської конвенції про право міжнародних договорів від 23 травня 1969 р. (чинна для України з 13 червня 1986 р.), Віденської конвенції про правонаступництво держав стосовно договорів від 23 серпня 1978 р. (чинна для України з 26 листопада 1992 р.). Зазначені конвенційні норми за загальним правилом застосовуються до досліджуваних нами правовідносин безпосередньо. Прикладом чого є: Міжнародна конвенція проти апартеїду в спорті (Нью-Йорк, 16.05.1986 р.), ратифікована Україною 08.05.1987 р.; Конвенція проти допінгу ETS № 135 (Страсбург, 16.11.1989), ратифікована Україною 15.03.2001 р.; Європейська конвенція про насильство та неналежну поведінку з боку глядачів під час спортивних заходів, і, зокрема, футбольних матчів ETS № 120 (Страсбург, 19.08.1985 р.), ратифікована Україною 15.11.2001 р.; Угода про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту держав-учасниць Співдружності Незалежних Держав 25.05.2007 р. тощо.

Ратифікація Україною основних міжнародних конвенцій з питань спорту свідчить про значну роботу щодо імплементації міжнародних стандартів в сфері світового спортивного права у вітчизняне спортивне законодавство, в результаті чого практично всі їх принципи і норми стали складовою частиною спортивного законодавства України.

Прикладом міжнародних двосторонніх договорів у сфері професійного спорту слугують:

1) Угода про співробітництво у галузі фізичної культури і спорту між Міністерством України у справах молоді і спорту та Державним комітетом Китайської Народної республіки з питань фізичної культури і спорту;

2) Угода між Державним комітетом України з питань фізичної культури і спорту та Міністерством освіти і науки Латвійської Республіки про співробітництво в галузі фізичної культури і спорту;

3) Угода про співробітництво між Міністерством оборони України та Федеральним Департаментом оборони, захисту населення та спорту Швейцарської Конфедерації;

4) Угода між Державним комітетом України з фізичної культури і спорту та Державною адміністрацією у справах фізичної культури і туризму Республіки Польща про співробітництво та обміни в галузі фізичної культури і спорту тощо.

Отже, як вбачається із наведеного, доцільно підтримати зроблений у вітчизняній періодиці висновок, що Європейське співто-

вариство серйозно сприймає міжнародний спортивний рух, опікується питанням нормотворчості в цій галузі та забезпеченням виконання зазначених нормативних актів на території всієї об'єднаної Європи [5]. Відповідно, зважаючи на прагнення України вступити у Європейське співтовариство, можемо констатувати, що, виходячи із положень ст. 10 ЦК України та Закону України «Про міжнародне приватне право», питання про співвідношення міжнародного і внутрішнього правового регулювання відносин у сфері професійного спорту вирішується на користь превалювання положень міжнародних договорів України над актами цивільного законодавства України. Інакше кажучи, за таких обставин законодавець встановлює пріоритет дії міжнародного договору над положеннями ЦК України та спеціальними законодавчими актами, що регулюють відносини у сфері професійного спорту.

Водночас закріплене у ст. 49 Конституції України загальне правило щодо загальнодержавного обов'язку розвивати фізичну культуру і спорт отримало своє детальне закріплення на рівні спеціальних нормативно-правових актів. Не секрет, що масове залучення населення до спорту є запорукою здорової нації. Відповідно, конституційно затверджене право кожного громадянина на охорону здоров'я, підвищення особистої фізичної культури може бути повною мірою реалізоване лише за умови впровадження новітніх технологій, інноваційних підходів до залучення молоді, розроблення, прийняття і впровадження управлінських рішень, їх наукового обґрунтування і впровадження в повсякденну діяльність [6, с. 1]. З цього приводу цікавими є пропонувані у проекті Закону України «Про фізичне виховання та спорт» принципи участі людини у сфері фізичного виховання та спорту, а саме:

1) принцип доступності кожного до фізичного виховання та спорту, що обумовлює розвиток особистості;

2) принцип розвитку фізичних, інтелектуальних та розумових здібностей через фізичне виховання та спорт;

3) принцип рівного доступу кожного до фізичного виховання, спорту [7].

Виходячи зі змісту ч. 2 ст. 4 ЦК України основним актом цивільного законодавства України є Цивільний кодекс. Виходячи з положень глави першої ЦК України, у Кодексі термін «цивільне законодавство» слугує для позначення сукупності усіх формально виражених норм і правил, що регулюють цивільні відносини, а не лише актів цивільного законодавства. Однак першими поміж джерел цивільного законодавства мають

бути названі акти цивільного законодавства (ст. 4 ЦК України) як одна із найважливіших складових частин останнього [8, с. 382], під якими у вітчизняній цивілістиці розуміють правові акти, що містять цивільно-правові норми [9, с. 30].

Водночас, не дивлячись на те, що досліджувані нами відносини у сфері професійного спорту прямо не виокремлені в ЦК України (оскільки значною мірою вони врегульовані на рівні спеціальних нормативно-правових актів) вважаємо недоцільним применшувати значення норм цивільного права, положення яких застосовуються як до договірних, так і деліктних правовідносин у зазначеній сфері. Так, зважаючи на непомінену природу більшості відносин в спортивній сфері до них застосовуватимуться як загальні положення цивільного законодавства загалом, так і зобов'язального права зокрема. Зазначене підтверджується тезою, що норми цивільного права, що регулюють приватно-правові відносини (в тому числі й відносини у сфері професійного спорту), дають їх учасникам широкий спектр повноважень і мають здебільшого диспозитивний характер.

Правове регулювання відносин у сфері професійного спорту знайшло своє закріплення на рівні найбільш базових законів в цій сфері, а саме: Закон України «Про фізичну культуру і спорт», «Про антидопінговий контроль у спорті», «Про підтримку олімпійського, паралімпійського руху та спорту вищих досягнень в Україні», «Про ратифікацію антидопінгової конвенції», «Про ратифікацію Міжнародної конвенції про боротьбу з допінгом у спорті» тощо.

Крім зазначених базових нормативно-правових актів окремі питання правового регулювання професійних спортивних відносин, що відображається у діяльності спортсменів, тренерів та інших фахівців, отримали своє закріплення в інших нормативно-правових актах України, а саме: в Кодексі законів про працю (далі – КЗпП), в законах України «Про громадські об'єднання», «Про ліцензування видів господарської діяльності», «Про страхування», «Про інформацію», «Про рекламу», «Основи законодавства України про охорону здоров'я» тощо.

На підзаконному нормативно-правовому рівні зазначені відносини регулюються указами Президента України («Про державну підтримку розвитку фізичної культури і спорту в Україні», «Про Національну доктрину розвитку фізичної культури і спорту» тощо), постановами та розпорядженнями Кабінету Міністрів України («Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на пері-

од до 2020 року», «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року» тощо).

Аналізуючи закріплені в Законі України «Про фізичну культуру і спорт» підходи до правового регулювання спортивних відносин доцільно зазначити, що у цьому базовому нормативно-правовому акті закріплено основні принципи регулювання фізичної культури та спорту в Україні та сфери і напрямки впровадження цих видів людської діяльності, визначено межі державного регулювання у цій сфері тощо. Навіть більше, в той час розробники, не дивлячись на відсутність Конституції України, уже спробували визначити основоположні принципи самоврядування в сфері фізичної культури та спорту, передавши значні повноваження громадським організаціям фізкультурно-спортивної спрямованості (національним спортивним федераціям, національному олімпійському комітету, різного роду фізкультурно-спортивним товариствам тощо).

Крім того, окремий розділ Закону України «Про фізичну культуру і спорт» (розділ 4) присвячений таким напрямкам спортивної діяльності, як: дитячий та дитячо-юнацький спорт; резервний спорт; спорт вищих досягнень; службово-прикладний та військово-прикладний спорт; професійний спорт. Окрема стаття в межах цього підрозділу присвячена правовому регулюванню досліджуваних нами професійних спортивних відносин, в якій передбачено, що діяльність у професійному спорті спортсменів, тренерів та інших фахівців полягає у підготовці та участі у спортивних змаганнях серед спортсменів-професіоналів є основним джерелом їх доходів. Спортсмен набуває статусу спортсмена-професіонала з моменту укладення контракту з відповідними суб'єктами сфери фізичної культури і спорту про участь у змаганнях серед спортсменів-професіоналів.

Треба зазначити, що базовий закон в сфері спортивних відносин, на жаль, не врегулював всю повноту сфери професійних спортивних відносин. Так, редакція ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» дозволяє зробити висновок про її декларативний характер, оскільки зазначене положення не містить конкретних правових механізмів регулювання відносин у сфері професійного спорту. Особливо це викликає подив, зважаючи на той факт, що останні правки у законодавчий акт вносились у 2018 році, виходячи із задекларованого державою пріори-

тету розвитку культури та спорту. Водночас, на наш погляд, законодавець не ставить за мету в межах одного законодавчого акту врегулювати весь обсяг відносин у сфері спорту. Отже, на нашу думку, буде доцільним закріплення конкретних правових механізмів на рівні підзаконних нормативно-правових актів, а також в інших актах законодавства про фізичну культуру і спорт, систему якого закладає аналізований базовий закон.

І ось тут постає питання про доцільність чи навпаки недоцільність прийняття єдиного кодифікованого акта в цій сфері суспільних відносин. З цього приводу у вітчизняній юридичній літературі наголошується на нагальній потребі внутрішньої систематизації спортивного законодавства шляхом прийняття єдиного Спортивного кодексу України (кодексу спортивного руху тощо), який був би спеціальним актом та регламентував застосування щодо спортивних правовідносин інших нормативних актів (наприклад, господарського та цивільного кодексів, законів) [4, с. 138]. Підкріплюється цей висновок тезою, що відмінністю спортивного права від інших галузей є те, що воно розвивається наразі без будь-якої чіткої спеціальної законодавчої бази. Головні джерела на основі яких формується сучасне спортивне право – це нормативна діяльність міжнародних спортивних організацій, судова та арбітражна практика, доктрина [10, с. 7].

На наш думку, прийняття окремого кодифікованого акта в цій сфері не є доцільним, адже сумнівним є підхід щодо кодифікації всього, що тільки можливо. З цього приводу доцільно навести позицію Н.С. Кузнецової, «оскільки нині ми зіткнулися з ситуацією, яку можна назвати «кодексоманією», то повинні існувати відповідні «методологічні ліки» від цієї хвороби» [11, с. 14]. Як видається, доцільність прийняття Спортивного кодексу є доволі сумнівною, оскільки це може призвести до дублювань та численних суперечностей між ЦК, Господарським кодексом (далі – ГК), Кодексом законів про працю (далі – КЗпП), Кодексом про адміністративні правопорушення України (далі – КпАП) та окремими спеціальними законами в цій сфері («Про авторські права і суміжні права», «Про ліцензування видів господарської діяльності» тощо). Іншою загрозою виникнення численних суперечностей буде необхідність в межах одного кодифікованого акта гармонізувати між собою норми приватноправового і публічно-правового характеру, якими регулюватимуться відносини, що мають різногалузеву природу.

Висновки.

Таким чином доходимо висновку, що аналіз зазначених нормативних актів, норми яких спрямовані на врегулювання відносин у сфері професійного спорту, вказує на відсутність системного підходу в цьому напрямку. Так, закріплений в ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» підхід до регулювання професійних спортивних відносин дозволяє стверджувати про намір законодавця визначити професійні спортивні відносини як комерційний напрям діяльності у спорті, пов'язаний з отримання прибутку. Водночас зазначені відносини спортсменів, тренерів та інших фахівців, а саме: підготовка та участь у спортивних змаганнях, їх права та обов'язки, особливості здійснення та захисту їх суб'єктивних цивільних прав. Ці відносини регулюються на договірному рівні шляхом укладення цивільно-правових договорів, істотні моменти яких мають бути узгоджені самими сторонами. Отже в цілому такий підхід законодавця є прийнятним, адже в аспекті визначення прав та обов'язків сторін договору договірні відносини можуть функціонувати і на основі цих параметрів, а сторони своїми фактичними діями (виконанням та прийняттям виконання) можуть підтверджувати однозначне розуміння своїх прав та обов'язків, які можуть і не конкретизуватись у договорах у сфері професійного спорту. Однак що стосується переліку істотних умов, прав та обов'язків учасників професійних спортивних право-відносин, особливостей цивільно-правової відповідальності за порушення суб'єктивних цивільних прав, то зазначені питання доцільно було б закріпити на законодавчому рівні у ст. 38 Закону України «Про фізичну культуру і спорт».

Список використаних джерел:

1. Федосова В.А. Эффективность действия норм советского государственного права. Воронеж.: Изд-во Воронеж. ун-та, 1984. С. 8.

2. Тодика Ю.М. Конституція як соціальна цінність. Право України. 2000. № 12. С. 9–10.

3. Бервено С.М. Проблеми договірної права України: монографія. Київ: Юрінком Інтер, 2006 С. 74.

4. Бордюгова Г.Ю. Міжнародне спортивне право як основа для формування національної галузі права «Спортивне право України»: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11. Київ: Інститут законодавства Верховної Ради України, 2009. С. 140, 138.

5. Гаро Г.О., Кушнір О.О. Спортивне право: огляд національного законодавства і міжнародних стандартів. URL: http://protokol.com.ua/ru/sportivne_pravo_oglyad_natsionalnogo_zakonodavstva_i_mignarodnih_standartiv/ (дата звернення 30.10.2017 р.).

6. Гасюк І.Л. Механізми державного управління фізичною культурою та спортом в Україні: автореф. дис. ... докт. наук з держ. управління: 25.00.02. Хмельницький, 2013. С. 1.

7. Проект Закону України «Про фізичне виховання та спорт». URL: <http://www.kyshkar.com/zakon-ukrayny-sport-reforma/> (дата звернення 11.03.2018).

8. Харитонов Є.О. Деякі проблеми визначення поняття та сфери дії актів цивільного законодавства України. Сучасні проблеми приватного права: збірник наукових праць, присвячених 80-ій річниці з дня народження Я.М. Шевченко / відп. ред. Н.С. Кузнецова, Р.О. Стефанчук. Київ: ВГО «Асоціація цивілістів України», Кам'янець-Подільський, ТОВ «Друкарня «Рута», 2012. С. 382.

9. Кузнецова Н.С. Акти цивільного законодавства. Енциклопедія цивільного права України. Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України; відп. ред. Я.М. Шевченко. Київ: Ін Юре, 2009. С. 30.

10. Глашев А.А. Спортивное право: учебник для высших учебных заведений права и физической культуры / А.А. Глашев, М.Ю. Минаев, Н.Н. Чабан. Москва: Лигалобрис, 2002. С. 7.

11. Кузнецова Н. Основні методологічні засади сучасного цивільного права України // Право України. 2009. № 8. С. 14.

Статья посвящена исследованию вопросов, связанных с законодательным регулированием профессиональных спортивных отношений. Акцентируется внимание на соотношении положений международного договора с положениями ГК Украины и специальными законодательными актами, регулируемыми отношения в сфере профессионального спорта. Обосновано важное значение норм гражданского права, положения которых применяются как к договорным, так и деликтным правоотношениям в указанной сфере. Установлено декларативный характер законодательного положения, посвященного регулированию профессиональных спортивных отношений, поскольку указанное положение не содержит конкретных механизмов регулирования отношений в сфере профессионального спорта. Доказана нецелесообразность принятия отдельного кодифицированного акта в сфере спорта.

Ключевые слова: правовое регулирование, нормативно-правовой акт, международный договор, спортивное законодательство, отношения в сфере профессионального спорта, регулирование профессиональных спортивных отношений, гражданско-правовые договоры в сфере профессионального спорта.

The article is devoted to the research of issues related to the legislative regulation of professional sports relations. Attention is focused on the correlation of the provisions of the international treaty with the provisions of the Civil Code of Ukraine and special legislative acts regulating relations in the sphere of professional sports. The importance of civil legal norms, the provisions of which are applied to both contractual and tort legal relations in this sphere, is justified. The declarative nature of the legislative provision on the regulation of professional sports relations has been established, since this provision does not contain specific mechanisms for regulating relations in the sphere of professional sports. It is proved inexpedient to adopt a separate codified act in the sphere of sports.

Key words: legal regulation, normative legal act, international treaty, sports legislation, relations in the sphere of professional sports, regulation of professional sports relations, civil legal contracts in the sphere of professional sports.

